

A Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményei

Reklámozás céljából megrendelt mű felhasználása

Ügyszám: SZJSZT 20/2005

Az ügyvédi iroda által feltett kérdések:

1. A V. reklámfilmjei alkalmasak-e reklámfilmként szerzői jogi védelemre?
2. Amennyiben igen, a T. reklámfilmje azzal, hogy engedély nélkül felhasználta a V. reklámfilmek képi világát és szereplőit, megsértette-e a V. reklámfilmhez fűződő alábbi szerzői / vagyoni jogait:
 - 2.1. a mű egységének védelme (Szjt. 13. §);
 - 2.2. a mű átdolgozásához való jog (Szjt. 29. §);
 - 2.3. a név feltüntetéséhez való jog (Szjt. 12. §);
 - 2.4. többszörözés joga (Szjt. 18. §; 23. § és 26-28. §§);
 - 2.5. felhasználáshoz és felhasználás engedélyezéséhez való jog; a műben szereplő jellegzetes és eredeti alak kereskedelmi hasznosításának és az ilyen hasznosítás engedélyezésének kizárólagos joga (Szjt. 16. § (1) és (3) bekezdései).

Az eljáró tanács szakértői véleménye:

Az eljáró tanács jelen szakvéleményét a Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 8. §-a (1) bekezdésének megfelelően a benyújtott iratok alapján fogalmazta meg, a tények megállapítására bizonyítást nem végzett. Ennek megfelelően tényként kezeli a V. képviselőjében eljáró dr. R. J. ügyvéd által 2005. szeptember 12. napján keltezett beadványban megfogalmazott azon állításokat, mely szerint

- a) mind a T., mind a V. reklámfilmjei reklámozás céljára megrendelt alkotásoknak minősülnek,
- b) a V. a V. reklámfilmek vonatkozásában a szerzőktől a vagyoni (engedélyezési és felhasználási) jogokat megszerezte,
- c) a T. a T. reklámfilm vonatkozásában a szerzőktől a vagyoni (engedélyezési és felhasználási) jogokat megszerezte, továbbá
- d) a T. reklámfilm több televíziós csatornán hosszabb ideig sugárzásra került.

Az eljáró tanács azonban meg kívánja jegyezni, hogy a fenti állításokat igazoló dokumentumokat a megbízó nem bocsátotta a Szerzői Jogi Szakértő Testület rendelkezésére.

Ad 1) A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: „Szjt.”) 1.§-ának (2) bekezdése szerint az irodalom, a tudomány és művészet minden alkotása szerzői jogi védelem alá tartozik, továbbá kifejezetten ilyen alkotásnak minősül a filmalkotás és más audiovizuális mű. Az idézett szakasz (3) bekezdése szerint a védelem az alkotásokat a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. Az Szjt. 64.§-ának (1)

bekezdése szerint filmalkotásnak az olyan mű minősül, amelyet meghatározott sorrendbe állított mozgóképek hang nélküli vagy hanggal összekapcsolt sorozatával fejeznek ki, függetlenül attól, hogy azt milyen hordozón rögzítették. Filmalkotásnak minősül különösen a filmszínházi vetítésre készült játékfilm, a televíziós film, a reklám- és a dokumentumfilm, valamint az animációs és az ismeretterjesztő film.

Az eljáró tanács megtekintette a V. által csatolt 3. számú melléklet felirattal ellátott CD-n található „reklam_1m.mpeg”, „reklam_rnr_cs_p.mpeg” és „reklam_v_j.mpeg” (a továbbiakban együttesen: „V. reklámfilmek”) fájlnevével azonosítható reklámfilmeket, és megállapította, hogy azok egyéni, eredeti jelleggel bíró filmalkotások, így szerzői jogvédelem alá tartoznak.

Ad 2) A megbízó által feltett további kérdések megválaszolásához annak vizsgálata szükséges, hogy a T. felhasználta-e a V. reklámfilmjeit. Ennek megállapításához az eljáró tanács összevetette a V. reklámfilmeket, illetve az eljáró tanács számára 2. számú mellékletként csatolt, „A. reklámfilm” felirattal ellátott CD-n található „A.~1.MPG” (a továbbiakban: „T. reklámfilm”) fájlnevével azonosított filmet és az alábbi megállapításokat tette:

- a) a V. reklámfilmek az átlagosnál hosszabbak (egyenként 41, 46, illetve 50 másodperc), a T. reklámfilm terjedelme az átlagosnál ugyancsak hosszabb, 39 másodperc;
- b) a V. reklámfilmek mindegyike önálló történetet dolgoz fel, sajátos helyszíneken (például taxiban), sajátos jelmezekkel (például pizsama) és sajátos eszközökkel (például akvárium, speciális tornaeszközök);
- c) a V. reklámfilmek szereplőinek (a fogyókúrázó-testedző férfi, a pizsamás férfi és a taxisofőr) karaktere (beszédmód, stílus, mozdulatok) – a reklámfilm rövidsége ellenére – részletesen kidolgozott;
- d) a V. reklámfilmek készítése során alkalmazott képi eszközök (például az alkalmazott közeli, a kamera beállítások) és karakterek egységesek, egymást kiegészítik;
- e) a T. reklámfilm nyíltan utal a V. reklámfilmek történetére, mintegy folytatja az abban megismert karakterek történetét, de oly módon, hogy a V. reklámfilmek üzenetével ellentétes mondanivalót sugall;
- f) a T. reklámfilm szituációi, az alkalmazott jelmezek, díszletek, képi megoldások, rendezési, vágási eszközök egyértelműen azonosíthatóak a V. reklámfilmekkel;
- g) a T. reklámfilm karakterei egyértelműen azonosíthatók a V. reklámfilm karaktereivel, egyetlen eltéréssel: míg a V. reklámfilmjében a taxiban utasként megjelenő elegáns, kalapot viselő idős hölgy csupán a film környezetét színesítő néma szereplő, addig a T. reklámfilmben ez a karakter a többi karakterrel azonos fontosságú, a reklám üzenetét kimondó szereplő („Én kiszállok!”);
- h) a T. reklámfilmben a V. reklámfilmekhez megtévesztésig hasonló külsejű előadóművészek működtek közre.

A filmalkotások alapjául minden esetben ún. technikai forgatókönyv szolgál, mely egyidejűleg tartalmazza az alapul fekvő irodalmi művet (narratív rész), a filmben felhasznált zenei műveket, illetve az irodalmi mű audiovizuális megjelenítéséhez alkalmazott technikai eljárások leírását (beállítások, kameramozgások, hanghatások... stb.). A technikai forgatókönyv – amennyiben megfelel az Szjt. 1. §-ának (3) bekezdésében meghatározott feltételeknek – olyan mű, amely attól függetlenül részesül védelemben, hogy az korábban tartós eszközön rögzítésre került, vagy „csupán” a szerző(k) forgatás során szóban adott utasításai alapján ölt testet. Az eljáró tanács megállapítja, hogy a V. reklámfilmek technikai forgatókönyvei – függetlenül attól, hogy azok rögzítésre kerültek-e vagy sem – egyéni, eredeti

jelleggel rendelkeznek, így szerzői jogvédelmet élveznek.

Az eljáró tanács vizsgálata alapján megállapítható, hogy a T. reklámfilm második felének (21-32 másodperc közötti részek, „taxi jelenet”) készítése során alkalmazott audiovizuális megoldások a „reklam_v_j.mpeg” címmel azonosítható V. reklámfilm (a továbbiakban: „V. j. reklámfilm”) technikai forgatókönyve felhasználásával készült, az abban meghatározott audiovizuális eszközök szolgálai utánzásával, illetve a narratív rész átdolgozásával. E megállapítás alátámasztásául az eljáró tanács felhívja a figyelmet az alábbiakra:

- i) mindkét filmben azonos korból származó, azonos karakterű, színű gépjármű a taxi;
- j) mindkét esetben a szokásostól elütő, de összetéveszthetően hasonló módon helyezték el a gépjármű oldalán a „taxi” feliratot;
- k) mindkét filmben azonos a taxisofőrt először rögzítő kamera beállítása, a beszélő karakteren kívül csupán az anyósülésen utazó idős hölgy bal karja látszik a képen;
- l) úgyszintén azonos az anyósülésen utazó idős hölgyet először rögzítő kamera beállítása, az idős hölgyet a kamera bal oldalról, a sofőr helyéről mutatja;
- m) a k)-l) pontban meghatározottakon kívül más beállítás az említett részben nem található;
- n) mindkét esetben azonos jelmezeket viselnek a szereplők, továbbá azonos díszletekkel látták el a taxit, a középső visszapillantó tükörről azonos, vagy összetéveszthetően hasonlító illatosítók, futball-labda, illetve fémgömb („diszkógömb”) lóg;
- o) a reklámfilmek eltérő párbeszédet tartalmaznak.

A T. reklámfilm, illetve a másik két V. reklámfilm között csupán a fenti f) pont –vagyis az azonos díszletek és jelmezek használata – jelent kapcsolatot.

Ad 2.1. Mint azt az eljáró tanács korábban megállapította, a T. reklámfilm a V. j. reklámfilm technikai forgatókönyvének felhasználásával készült oly módon, hogy az abban szereplő narratív részek átdolgozásra kerültek. Az Sztj. 13. §-a értelmében a szerző személyhez fűződő jogát sérti művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása vagy más olyan megváltoztatása vagy megcsorbítása, amely a szerző hírnevére sérelmes lehet. A csonkítás, torzítás a mű lényeges vonását érintő megváltoztatása. Filmalkotás esetén a narratív rész, illetve a film képi világa külön-külön is kétség kívül a mű lényeges vonásának tekinthető. Az eljáró tanács a fentiek alapján megállapítja, hogy T. reklámfilm eltorzítja a V. j. reklámfilm azzal, hogy a narratív részt tartalmában épp ellenkezőjére fordítja, mint ami a V. j. reklámfilm eredeti üzenete volt. A fenti ok miatt a T. reklámfilm sérti a V. j. reklámfilm egységéhez fűződő jogát.

Ad 2.2. Az Sztj. 29. §-a szerint a szerző kizárólagos joga, hogy a művét átdolgozza, illetve hogy erre másnak engedélyt adjon. Átdolgozásnak minősül – egyebek mellett – a filmalkotás átdolgozása és a mű minden más olyan megváltoztatása, amelynek eredményeképpen a műből származékos mű jön létre. A fentiek alapján megállapítható, hogy a T. reklámfilm a V. j. reklámfilm narratív részének átdolgozásával jött létre, továbbá az is, hogy a más művének feldolgozásával létrehozott T. reklámfilm kétségkívül rendelkezik olyan egyéni, eredeti jelleggel mely alapján az származékos műnek tekinthető. A T. reklámfilm tehát kizárólag azon személy előzetes engedélyével lett volna létrehozható jogszerűen, aki (akik) a V. j. reklámfilm vagyoni jogaival rendelkezik (rendelkeznek).

Ad 2.3. Az Sztj. 12. §-ának (1) bekezdése szerint a szerző, így természetesen a filmes szerző személyhez fűződő joga, hogy nevét művén, illetve a művére vonatkozó közleményen feltüntessék. A névfeltüntetéshez fűződő jog a már idézett szakasz szerint azonban a felhasználás jellegétől függő, ahhoz igazodó módon gyakorolható. A reklámfilmek területén

általános gyakorlat, hogy – elsősorban az időbeli korlátok miatt – a szerző(k) neve nem, csupán a reklámfilmet előállító ügynökség megjelölése látható rövid időre. E gyakorlatnak megfelelően járt el a T., de maga a V. is, amikor a V. reklámfilmek esetében egységesen elhagyta a szerzők nevének feltüntetését, ez a gyakorlat azonban nem ütközik a névfeltüntetésre vonatkozó szabályokkal.

Ad 2.4. A megkereső kérdése ugyan csupán a többszörözést emeli ki, ugyanakkor az általa hivatkozott jogszabályhelyek a többszörözésen kívül a terjesztésre és a mű nyilvánosságához közvetítésére is utalnak. Az eljáró tanács válaszában ezért mindhárom említett felhasználási módra kitér.

Az Szjt. 18. §-a szerint a szerzők többszörözési joga a szerzőt átdolgozott műve vonatkozásában is megilleti. Ennek megfelelően, ha a V. j. reklámfilm átdolgozása útján létrehozott T. reklámfilm engedély nélkül többszörözésre került volna, az megsértené annak szerzőinek többszörözéshez fűződő jogát. Az eljáró tanács rá kíván azonban mutatni, hogy a rendelkezésére bocsátott iratok nem tartalmazzak arra nézve adatot, hogy a T. reklámfilm bármilyen hordozón többszörözésre került volna.

Hasonlóképpen, nem áll az eljáró tanács rendelkezésére olyan dokumentum, mely alapján az eljáró tanács megállapíthatná, hogy a T. reklámfilm terjesztésre került volna.

A megkereső – dokumentumokkal nem igazolt, ugyanakkor az eljáró tanács által tényként elfogadott – állítása szerint a T. reklámfilm a T. több televíziós csatornán hosszabb időn át sugározta. Az Szjt. 26. §-ának (1) bekezdése szerint a sugárzás a mű érzékelhetővé tétele távollévők számára hangoknak, képeknek és hangoknak, vagy technikai megjelenítésüknek vezeték vagy más hasonló eszköz nélkül megvalósuló átvitele. Az eljáró tanács megállapítja, hogy ha a T. reklámfilm valóban egy vagy több televíziós csatornán sugárzásra került, úgy a nyilvánosságához közvetítés (sugárzás) szempontjából felhasználónak (nyilvánossághoz közvetítőnek) nem a T., hanem a megkereső által név szerint nem említett televíziós szervezetek minősülnek, ebből következően az esetleges jogsértést is ezek a szervezetek követhették el. E személyek vonatkozásában a megkeresés adatot nem tartalmaz.

Ad 2.5. Az eljáró tanács egyes felhasználási módok vonatkozásában véleményét részletesen kifejtette korábbi kérdésekre adott válaszaiban, így az ott tett megállapítások megismétlésétől e helyen eltekint.

Az Szjt. 16. §-ának (1) bekezdése szerint a szerzői jogi védelem alapján a szerzőnek kizárólagos joga van a mű egészének vagy valamely azonosítható részének anyagi formában és nem anyagi formában történő bármely felhasználásra és minden egyes felhasználás engedélyezésére. Az idézett szakasz (3) bekezdése szerint továbbá a szerzőt megilleti a műben szereplő jellegzetes és eredeti alak kereskedelmi hasznosításának és az ilyen hasznosítás engedélyezésének kizárólagos joga.

Az Szjt. idézett szakaszának miniszteri indokolása egységes bírósági gyakorlatra hivatkozva vezette be a jellegzetes alak kereskedelmi hasznosításának engedélyezésére vonatkozó kizárólagos jogot. Az e tárgykörben valóban egységes szemléletet tükröző ítéletek – így például a Dörmögő Dömötör (Fővárosi Bíróság 16.P,24.696/1957.), illetve Vuk ügyben (BH 1986.363) hozott ítéletek – alapjául olyan tényállások szolgáltak, melyben már ismert szerzők, már ismert művei alakjainak másodlagos felhasználása valósult meg. A hatályos Szjt. 16. § (3) bekezdésével a jogalkotó történetileg tehát elsősorban olyan esetkört kívánt szabályozni, amelyben az adott mű jellegzetes alakja egyben széles körben ismert is volt. Az érintett szakasz rendszertani, nyelvtani elemzése azonban olyan – kibővítő jellegű – értelmezésnek is teret enged, mely szerint a jellegzetes alak védelme független a mű

ismertségétől, népszerűségétől. A szabály pontos tartalmának feltárása – így a fenti kibővítő jellegű értelmezés helyességének megállapítása is – a bíró gyakorlat feladat lesz.

Mint azt az eljáró tanács korábban kifejtette [ad 2) c) pont], a V. reklámfilmek szereplőinek (a fogyókúrázó-testedző férfi, a pizsamás férfi és a taxisofőr) karakterei részletesen kidolgozottak. A külső megjelenésen túl személyiségeik egyéb humorosan eltúlzott megnyilvánulásai, így beszédmódjuk, mozdulataik is egyértelműen azonosíthatóak, azok a V. reklámfilmek azonosítható részeit képezik, továbbá jellegzetes és eredeti alaknak minősülnek. Ezt támasztja alá az is, hogy a T. reklámfilm épp a karakterek jellegzetességét kihasználva kíván utalni versenytársának reklámjára, épp a karakterek eredetiségével kívánja saját üzenetét hatékonyabban eljuttatni a reklám nézőihez.

A T. reklámfilm által a V. reklámfilmekből felhasznált fent megjelölt azonosítható részek az Sztj. 16. §-ának (3) bekezdése szempontjából jellegzetes és eredeti alaknak is minősülnek, melynek kereskedelmi hasznosítása kétségkívül megtörténik az említett jellegzetes alak reklám célú felhasználása esetén is. A V. reklámfilmek jellegzetes alakjainak a T. reklámfilmben történt felhasználása így – ha elfogadjuk a fenti kibővítő véleményt – csak a szerzői, illetve a vagyoni jogokat gyakorló személy előzetes engedélyével lehet jogszerű.

Budapest, 2005. október 26.

Dr. Gyertyánfy Péter
a tanács elnöke

Dr. Békés Gergely
a tanács előadó tagja

Kozma Károly
a tanács szavazó tagja